

не так то й багато – а саме, дослухатися до думки науковців і практиків, які займаються дослідженнями питань поліграфа, з тим, щоб надати можливість законодавчо врегулювати цю діяльність в Україні.

УДК 343.346

Мусиченко О. М., викладач,
Миколаївський інститут права Національного університету
«Одеська юридична академія», м. Миколаїв, Україна

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Цього року святкуємо 15-річчя з дня прийняття Кримінального кодексу України (далі – КК). За цей час КК оновився майже наполовину, зміни до такого кодифікованого акту, що має характеризуватися стабільністю, приймаються постійно, причому темп змін постійно підвищується. Якщо в 2012-13 р.р. прийнято 16 Законів України, якими вносилися зміни до КК, то вже в 2014-15 р.р. – 48.

Звичайно, в сучасних умовах без оновлення КК обійтися неможливо з огляду на такі чинники, як соціально-економічні процеси, необхідність адаптації норм законодавства України, в тому числі й кримінального, до законодавства Європейського Союзу тощо. Водночас деякі зміни характеризуються хаотичністю, фрагментарністю, нелогічністю, нові норми конструюються з порушенням юридичної техніки. Здається, вони зовсім не спрямовані на удосконалення кримінального законодавства. Часто приймаючи чи відхиляючи той або інший законопроект, законодавцем враховується не його наукове обґрунтування, практична доцільність, врахування статистичних даних чи узагальнення судової практики, а певні політичні чинники. Однак, ефективність реформування кримінального законодавства залежить не від кількості прийнятих змін, не від швидкості їх прийняття, а від їх якості.

Що ж є мірилом якості кримінально-правових норм? Передусім слід зазначити, що нові норми не повинні суперечити загальним принципам кримінального права, вони мають ґрунтуватися на науково обґрунтованих положеннях, обов'язково при їх конструюванні слід враховувати основні правила юридичної техніки, зокрема дотримуватися таких вимог до мови як чіткість, стислість, зрозумілість, єдність термінології. Не слід забувати про те, що КК – це єдиний текст, для якого характерний принцип системності. Як визначено в ч. 1 ст. 3 КК України, законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України. Хоча «законодавство» – збірний іменник, означає сукупність законів, мова все ж іде про кримінальний закон як один цілісний

нормативно-правовий акт.

Наведемо декілька негативних прикладів, які вказують на те, що іноді кількість змін не переконує в якості кримінально-правових норм, а навпаки, суперечить їй. Так, стрункою і чіткою, доволі продуманою і виписаною в кримінальному законі є система покарань. Висока структурна організація тексту впливає з правила законодавчої техніки – одному нормативному припису повинен відповідати один пункт чи частина статті. «Випадає» з цієї системи ст. 53 КК «Штраф», яка зазнала змін у 2008 р., набула нової редакції у 2011 р., зазнала знову змін у 2012 р. Частина 3 ст. 53 і ч. 5 ст. 53 КК є недиференційовані в композиційному відношенні. На загальному фоні структурно недиференційовані в нормативному тексті подібні кримінально-правові приписи виглядають як недостатньо пророблені, є нечитабельними, тому підлягають розукрупненню за допомогою вже вироблених юридичною технікою способів.

Згадаймо також ст. 96-1 КК та ст. 96-2 КК, що регламентують спеціальну конфіскацію – порівняно новий інститут у кримінальному праві. Зазначеними статтями КК було доповнено Законом України № 222-VII від 18.04.2013 р., і вже через рік зазнали редакційних змін (Закон України № 1261-VII від 13.05.2014 р.). До ст. 96-1 КК вносились двічі зміни вже через декілька місяців від останньої редакції (Закони України № 731-VIII від 08.10.2015 та № 743-VIII від 03.11.2015), а текст статті 96-1 КК зазнав третьої редакції (Закон України № 770-VIII від 10.11.2015), цим же законом внеслись зміни і до статті 96-2 КК. Останній Закон України має назву «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення інституту спеціальної конфіскації з метою усунення корупційних ризиків при її застосуванні». Загальновідомо, що його «проштовхували» у Верховній Раді під гаслом адаптації інституту спеціальної конфіскації до європейських законів. І що ж маємо?

Відразу вкажемо на порушення правил юридичної техніки при конструюванні статті 96-1: так як вона передбачає лише одну частину, нумерацію не слід застосовувати в цьому випадку.

З огляду на характер вказаних злочинів та безпосередній об'єкт посягання, незрозумілими є критерії, якими автори закону керувалися при уточненні переліку статей, які передбачають застосування спеціальної конфіскації. Поряд з корупційними кримінальними правопорушеннями, це і кримінальні правопорушення проти волі, честі, гідності особи, проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, проти власності, проти громадської безпеки, проти громадського порядку та моральності, кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Отже, назва Закону не зовсім відповідає його змісту.

Звертає на себе увагу той факт, що у новій редакції статті вже не

йдеться про вчинення суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки вказаних у нормі кримінальних правопорушень (як у другій редакції статті), однак норма про те, що спеціальна конфіскація застосовується у разі, коли особа не підлягає кримінальній відповідальності у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, або неосудністю, або звільняється від кримінальної відповідальності (ч. 3 ст. 96-2 КК) залишена. Тому видається вдалим доповнення до законодавчого визначення спеціальної конфіскації фразою «або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого зазначеними статтями».

Частина 4 ст. 96-2 КК України отримала суттєвих редакційних змін. Відповідно неї спеціальній конфіскації підлягають гроші, цінності, у тому числі кошти, що знаходяться на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах, інше майно, зазначені в цій статті, передані особою, яка вчинила злочин, передбачений цим Кодексом, третій особі, яка отримала чи придбала у підозрюваної, обвинуваченої чи засудженої особи майно, одержане злочинним шляхом, у випадках, передбачених частиною першою статті 96-1 КК, безоплатно або в обмін, на суму, значно нижчу ринкової вартості, або знала чи повинна була знати, що мета такої передачі – уникнення конфіскації або спеціальної конфіскації, підлягають спеціальній конфіскації. Зміна у формулюванні норми, що третя особа «отримала чи придбала у підозрюваної, обвинуваченої чи засудженої особи майно безоплатно або в обмін на суму, значно нижчу ринкової вартості», вказує на те, що спеціальна конфіскація може не застосовуватись щодо майна, набутого третьою особою за ринковою вартістю або більше ніж ринкова вартість, але лише за умови, що особа не знала, що мета такої передачі – уникнення конфіскації або спеціальної конфіскації. Обумовлення можливості застосування спеціальної конфіскації щодо майна, набутого злочинним шляхом і відчуженого третій особі, знанням цієї особою умислу чи мети такого відчуження, а саме – уникнення конфіскації, на наш погляд, суттєво зменшує можливість ефективного застосування спеціальної конфіскації, порівняно з попередньою редакцією статті 96-2 КК.

Друге речення частини четвертої статті 96-2 КК України: «Вищезазначені відомості щодо третьої особи повинні бути встановлені в судовому порядку на підставі достатності доказів», яким доповнено статтю останнім Законом, містить норми процесуального, а не матеріального права, тому, на наш погляд, підлягає виключенню.

Таким чином, питання наступного «удосконалення» проаналізованих норм про спеціальну конфіскацію залишається відкритим. Скільки ж ще потрібно прийняти законів, щоб нарешті інститут спеціальної конфіскації став досконалим, а головне – норми були дієвими, застосовувались на практиці?